

ступ који значи "помак не само у теоријској иницијативи већ и у конкретним, емпиријским истраживањима". (стр. 24)

Третирајући различите проблеме друштва и са различитих аспеката, аутор увијек, у сваком друштвеном моменту, има у виду културну вриједност. Нема ни једног познатог друштва у историји без културе у различитим формама испољавања. С друге стране култура као комплекс вриједности може се остваривати само у људском друштву. Друштво помоћу културе налази свој друштвено-историјски и друштвено-економски облик испољавања. У књизи је посебно анализиран однос друштвене структуре и културе било је покушаја да се ова два комплекса третирају одвојено. Бавећи се друштвеном структуром, представници социјалне антропологије настојали су да избјегавају помен термина култура са намјером да се дисциплина чији су они представници искључиво занима за елементе друштвене структуре без утицаја или присуства културе. Насупрот једностраностима поменутих теоретичара друштвене структуре су и представници културализма који у најједноставнијем облику представљају "врсту погрешке у схватању културе према којој је култура потпуно издвојена и толико специфична појава да се најуспјешније може објаснити једино собом самом". (стр. 77) Док су теоретичари који су проучавали друштвену структуру с аспекта њених антрополошких својстава избјегавали сваку помисао на уградњу одреднице култура у својим проучавањима, дотле су представници културализма настојали уопште да не објасне постојеће везе између друштва и културе. Међутим, социо-културни комплекс је прожет

друштвеним и културним утицајима у свакој творевини и ситуацији битисања. Аналогно односу друштва и културе, односно културе и друштва, култура се уграђује у друштвену структуру, а друштвена структура је чинилац који утиче на садржај и облик културних вриједности, што је у основи функционалистичког посматрања социо-културног комплекса. Однос између друштвене структуре и културе је различит: а) за различите друштвене структуре карактеристичне су истовјетне и сличне културе; б) култура одређеног друштва је у тијесној вези са друштвеном структуром; ц) промјене у структури друштва не изазивају нужне промјене у његовој култури, као што промјене у култури не морају довести до промјена у друштвеној структури; д) однос друштвене структуре и културе и утицај једне на другу није исти у свим друштвима, него зависи од статичности и динамичности друштва, и е) у простору друштвене структуре одређеног реалитета може егзистирати мноштво култура.

Значај књиге "Пукотине културе" је у томе што настоји да различите друштвене феномене, односно плуралитет испољавања културних вриједности прикаже у једном широком и свеобухватном социо-културном комплексу. Вриједности друштва провлаче се кроз културу, а културне вриједности су инкорпорирани у друштво, друштвену структуру и друштвене институције. Кроз различите сегменте књиге показује се утицај културе на начин живота с чиме се покушавају избјећи пукотине у креирању и задовољавању квалитета живота припадника друштва.

Срђан Вукадиновић

Слободан Вукићевић: Симулирање промјене, Подгорица-Цетиње : Универзитет Црне Горе и "Обод" 1998.

Постсоцијалистичка друштвена трансформација је основни проблем који се разматра у књизи "Симулирање промјене", аутора проф. др Слободана Вукићевића. Аутор је у овој књизи објединио 12 текстова који су написани различитом пригодном у временском интервалу од 1990. до 1996. године. Текстови су пу-

бликовани у часописима ("Луча", "Социологија", "Социолошки преглед") и зборницима. Један текст је објављен на руском језику у Вестнику Московскога Универзитета, а рад о екоментаменту објављен је као посебно издање. Већи број радова је изложен и презентираан на разним научним савјетовањима.

Различита је садржајност текстова које обухвата књига, а односе се на проблеме својине, рада, маркетинга, еко-менаџмента и др. Али основни проблем чија нит је присутна у сваком раду односи се на трансформацију социјализма, а у мањем броју радова овај проблем је имплицитно присутан.

Аутор књиге процес трансформације социјалистичких друштава посматра, првенствено, као друштвену промјену. Наиме, у већини текстова који су објављени у Југославији и Црној Гори о процесу трансформације друштва доминира економски, па затим правни приступ, односно посматрање овог процеса као економског и правног у својој суштини. Међутим, трансформација социјализма је, прије свега, велика друштвена промјена, што значи да је њен преовлађујући карактер-социолошки. А пошто је социологија општа и теоријска дисциплина у њене аналитичко поље се уливају сазнања посебних дисциплина (економије, права, историје, политикологије). На основу дисциплинарног одређења трансформација социјалистичког друштвеног поретка као општа промјена је, првенствено, социолошка (друштвена), па затим историјска, економска, правна посебна промјена. Постсоцијалистичка друштвена трансформација се и у овој књизи разматра као *rag excellence* друштвена промјена. У већини текстова аутор настоји да разјасни нека питања која се чине основним за сваку друштвену промјену, а односе се на то: што је уопште трансформација социјализма, који су правци промјене, којим се интензитетом они одвијају, који су друштвени услови настанка и дешавања ове промјене, који су њени објективни и субјективни чиниоци, итд.

Компарирајући различита социолошка становишта Слободан Вукићевић трансформацију социјализма идентификује као промјену којом се конституише нови друштвени систем, а која може да значи да се "пак ради о адаптацији капиталистичког система развијених друштава Запада у условима промјене бивших социјалистичких друштава" (функционалистичко стајалиште) или да је у питању процес "који синтетизује моменте детерминизма (нежности) и индетерминизма (могућности)" – (Сорокин). Трансформација социјализма као тоталитет оства-

рује се поступно преко појединих сегмената. Друштвена промјена је цјелина која се остварује сегментирано, а носиоци – субјекти трансформације су поједнци – припадници друштвених група. Поред друштвених група које истински желе преображај једног поретка статичког друштва у динамичке друштво засновано на развоју на сопственој основи, на демократској и економској трансформацији, постоје и групе које симулирају промјену. Симулатори промјене трансформације друштва су припадници друштвених група који су били интересно инкорпорирани у социјалистички систем и претварају се, наводно, желећи преображај тога поретка. У суштини они желе да задрже што више елемената социјалистичког друштва у преображеном друштву. Период прве фазе трансформације који је обухватио прелаз друштвене својине на фондове као трансмисионе власнике, и нарочити почетак друге фазе (приватизација) представљају раздобље пуне неусаглашености око заживљавања ове велике друштвене промјене. Такво стање неминовно води појавама сиве економије, шверца, финансијских и имовинских малверзација и што погодује припадницима одређених група (нови богаташи, шверцери, дилери и сл.). Ове групе симулирају промјену, а да суштински желе да стање хаоса траје што дуже. (стр. II)

Иначе, књига поред предговора који је насловљен као "Препознавање мимикрије" садржи три дијела у којима су радови груписани по сличности предметног обухвата. Први дио књиге обухвата текстове који се односе на проблем дефинисања циља трансформације (друштвене промјене) социјализма, пројекцију компаративног социолошког истраживања својине и предузетништва у прелазном периоду, узроке пропасти социјализма (унутрашње слабости и статичност система), «*circulus vitiosus*» командно-контролног система организације рада и политичког детерминизма, као и кризу глобалне организације друштва. У наведеним текстовима указује се на егзистирање друштвених група којима одговара неодређено и недефинисано стање својинских и управљачких момената и које симулирају промјену трансформације на тај начин што мијењају циљеве, принципе и методе трансформације са чиме се

ствара утисак одређеног лутања у овом процесу. На тај начин се ремети поступно и сегментирано остваривање друштвене промјене што производи кризу глобалне организације друштва.

Други дио књиге се бави тоталитаризмом својине – парцијалитетом власништва, радом као конституентом својине, социолошким погледима на некохерентност програма својинске и управљачке трансформације у Црној Гори, компаративним истраживањем маркетинга у процесу трансформације и границама саморазумијевања процеса трансформације. У овом дијелу је и текст насловљен као "Модерна и предмодерна Србија" који представља приказ студије "Ајмо, 'ајде сви у шетњу" о грађанском и студентском протесту у Србији 1996/97. године.

Симулирање промјене трансформације социјализма у појединим сегментима цјелине, нарочито је испољене код руководне групације у процесу еколошке заштите животне и радне средине, што је емпиријски мјерено у трећем дијелу књиге о идеалу и стварности еко-менаџмента. Менаџери здушно подржавају процес трансформације када је у питању екологија, али у радним срединама у којима заузимају руководна мјеста не предузимају готово ништа да се оствари преображај у односу на предходни поредак.

Књига "Симулирање промјене" представља зборник текстова који омогућава

да се идентификују противници трансформације социјалистичког друштвеног поретка, односно да се "саморазумије" овај процес. Посебну вриједност књиге чини то што се комбинују резултати емпиријских социолошких истраживања са теоријском елаборацијом одабраних тема. С обзиром на карактер књиге као зборника састављеног од текстова разнолике тематике и насталих у широком временском дијапазону турбулентних друштвених догађања, треба имати у виду методолошке тешкоће са којима се аутор сусријетао у уобличавању књижке цјелине. Проблем је ријешен тако што су текстови поређани по хронолошком реду како су објављивани. То може бити добро јер омогућава, с једне стране, да се "ухвати" проблемска нит у временском континуитету и сагледају фазе развоја, а с друге стране може представљати проблем јер се не може сагледавати логички редослед проблема, од општег ка посебнијем.

Сигурно је да књига-зборник "Симулирање промјене" представља изузетно вриједно и корисно социолошко разматрање проблема трансформације једног самоурушеног, статичког друштва у модерно, какво би требало да буде југословенско/црногорско последије извршеног системског преображаја.

Срђан Вукадиновић

Ђуро Шушњић: *Религија I-II*, Београд : Чигоја 1998.

Двотомно дјело *Религија I-II*, др Ђуро Шушњића професора социологије религије на Филозофском факултету у Београду је шеста, односно седма књига овог аутора у оквиру његових одабраних дјела. Раније су изашле књиге: "Отпори критичком мишљењу", "Рибари људских душа", "Цветови и тла", "Знати и веровати" и "Дијалог и толеранција".

Први том овог дјела односи се на појам, структуру и функције религије, док се у другом говори о значењу, теоријама, преплитањима и сусретима религије и других дисциплина. Такође, у овом тому је наведен избор цјелокупне литературе.

Основни циљ наведеног дјела је да заинтересовани појединци који га буду читали не "стичу искуство вјере", него "извјесно знање о вјери". То је и разумљиво ако се има у виду савремени тренутак друштва која се налазе у процесу транзиције из социјалистичко/комунистичког поретка у ново демократско/тржишно друштво у коме је присутна тенденција "повратка светом" за разлику од раздобља "сумрака светог". Социологију религије, осим друштвених околности настанка појединих религија и преласка политистичке у монотеистичку фазу заједнице и појмовно одређење вјере и све-